

Døden er hårdt arbejde. Det er livet også

Khaled Khalifas roman "Døden er hårdt arbejde" udkom på arabisk i 2016. Nu foreligger den på dansk i en formidabel oversættelse af June Dahy. Foto: PR

HANS HENRIK FAFNER

Udlandsredaktør

27.08.2026

BØGER // ANMELDELSE – I Khaled Khalifas *Døden er hårdt arbejde* forsøger tre søskende at fragte deres døde far gennem det krigshærgede Syrien. Den groteske ligtransport bliver et opgør med familien, patriarkatet og den far, hvis sidste ønske de risikerer livet for at opfylde. Det er en omvendt dannelsesrejse, som "kommer til at handle mere om liv end om død", skriver Hans Henrik Fafner.

Døden er hårdt arbejde

Forfatter: Khaled Khalifa

På dansk ved June Dahy

Forlag: **Batzer & Co.** Bogen udkom den 21. august

To timer før han døde, så Abdellatif Salem sin søn Bulbul i øjnene med den sidste rest af styrke, han kunne mønstre. Det var, som om han ville afkræve ham et løfte. Så bad han

igen om at blive begravet i sin landsby Annabiya.

Med disse ord starter den syriske forfatter Khaled Khalifas roman *Døden er hårdt arbejde*, som netop er udkommet på dansk. Med dette spores man som læser straks ind på beretningen om en vild og dødsensfarlig indsats for at opfylde den gamle mands sidste ønske.

Romanen udspiller sig i Syrien, mens borgerkrigen er på sit brutale højeste. Faderen er død på et hospital i udkanten af Damaskus, hvor Bulbul også bor, og Annabiya ligger i det nordlige Syrien, ikke så langt fra Aleppo. Som en optakt til den nærmest umulige opgave meddeler hospitalet, at han bedes afhente faderens lig næste formiddag inden klokken 12. Man afventer et stort antal faldne soldater, og lighuset er i forvejen fyldt til randen. Hvis Bulbul ikke efterkommer henstillingen, som snarere er en trussel eller en lodret ordre, vil liget blive bortskaffet uden yderligere dikkedarer.

Krigens absurde gru

Naturligvis kan Bulbul ikke svigte sin far, så han får straks fat i sine søskende, søsteren Fatima og broderen Hussein. Denne kører til daglig mikrobuss i hovedstadens vidt forgrenede forstæder, så de lægger liget på bagsædet og begiver sig afsted. Rejsen til landsbyen ville under normale omstændigheder kunne klares på nogle få timer, men i krigens kaos bliver det et desperat kapløb med tiden.

Sproget er knivskarpt formidlet i June Dahys dygtige oversættelse

Mens liget lidt efter lidt går i forrådnelse, kommer de tre til at tilbringe tre dage, hvor de løber spidsrod mellem vejspærringerne. Et sted beslutter officerer fra regimets efterretningstjeneste at anholde liget, for faderen havde forbindelse til oprørsstyrkerne, og et lig er i sig selv ikke tilstrækkeligt bevis på, at han virkelig er død.

De kommer kun videre ved at betale en klækkelig afgift, hvilket i normal sprogbrug hedder bestikkelse. På den måde skaber forfatteren et rystende tidsbillede af et samfund i desperat borgerkrig.

Under borgerkrigen var mængder af vejspærringer og kontrolposter en konstant hindring for enhver rejse gennem Syrien. Foto: Elizabeth Arrott/VOA via Wikimedia Commons.

Sproget er knivskarpt formidlet i June Dahys dygtige oversættelse, og bogen giver et rystende billede af krigens gru. Den er ikke unødvendigt blodig, men blot ond og grusom. Khaled Khalifa prøver på ingen måde at gøre fortællingen burlesk, for her er der sandt for *døden* ikke meget at grine af. Men ligesom anholdelsen af liget byder rejsen gennem krigszonen på en serie tildragelser, der er så absurde, at det næsten bliver morsomt. Et genialt litterært træk.

En omvendt dannelsesrejse

Romanen udkom i 2016, og siden da har Syrien ændret sig. Bashar al-Assads brutale diktatur faldt sammen i 2024, og formelt er borgerkrigen afsluttet. Khalifa døde året forinden og nåede således ikke selv at opleve det store øjeblik, men hans forfatterskab bliver stående som et vigtigt og uomgængeligt portræt af det hårdt medtagne land. En roman fra 2013, som på engelsk hedder *No Knives in the Kitchens of This City*, blev tildelt Naguib Mahfouz medaljen, hvilket er et af de vigtigste tegn på litterær anerkendelse i den arabiske verden. Her er der ikke bare tale om en politisk roman, men måske i endnu højere grad en gribende skildring af en families opløsning og et billede på Aleppo og Syriens opløsning under Assad-regimet.

Det er på mange måder denne tråd, Khalifa spinder videre i *Døden er hårdt arbejde*. For udover at være et fremragende portræt af krigens menneskelige omkostninger, stiller forfatteren skarpt på de tre søskende og deres mildest talt kantede forhold til deres far. Og dette underliggende lag kan sagtens betragtes som hovedsagen.

Fortællingen kommer til at handle mere om liv end om død

Den dramatiske ligtransport bliver en omvendt dannelsesrejse. Gennem sporadisk samtale undervejs får de tre lidt efter lidt klarlagt deres indbyrdes forhold, eller rettere de smuler, der er tilbage af et forhold. Og det bliver dybest set til tre menneskers individuelle opgør med en tyrannisk far.

Storebroderen Hussein er den mest pragmatiske, men det har kostet ham dyrt at nå dertil. Da han var helt ung, gjorde han oprør mod faderen, som var en respekteret geografilærer på landsbyens skole, og som en typisk syrisk embedsmand, velanset og ludfattig. Hussein ville noget mere. Han forlod familien og drog ud for at blive velhavende og indflydelsesrig, men han er endt som ussel mikrobuschauffør. Han sørger også for at transportere russiske prostituerede til og fra natklubberne i Damaskus og befinder sig således i bunden af den kriminelle fødekæde uden udsigt til mere end en tilværelse på bunden.

Fatima er den mest komplekse. Hun er den, der tydeligst har søgt at skabe sig et liv uden for faderens og familiens kontrol. På et tidspunkt brød hun ud af ægteskabet med en mand, der nok havde styr på økonomien, men som var blevet påtvunget hende. Hun er dybt præget af de traumer, der har fulgt med at være datter af en patriarkalsk familie.

Khaled Khalifa

DØDEN ER HÅRDT ARBEJDE

BATZER & CO

Bulbul er den yngste og også den mest samvittighedsfulde. Mens det var Hussein, som var faderens favorit, og som fik de pæne udtalelser i skolen, forsøgte Bulbul at indordne sig. Imidlertid led forholdet til faderen et alvorligt knæk, da han besluttede sig for at læse filosofi på universitetet. Det havde været forventet, at han ville stile efter at blive ingeniør, som var vejen til social opstigning.

Men studiet blev en skuffelse, idet professorerne mest af alt hyldede Lederens kundskab og nyskabende ideer. "Alt, hvad der var allermest i strid med filosofiens principper, var til stede på filosofiinstituttet. De hadede diskussion og politik, kritisk tænkning og forskning", skriver Khalifa som en bidende kommentar til en stærknet kultur.

Som forventet fik Bulbul efter fuldendte studier arbejde i Statens Selskab for Opbevaring og Nedkøling af Mad, hvor hans opgave var at registrere tomater og løg. "Han var ikke længere optaget af nye ideer, og lidt efter lidt blev han til en eksemplarisk statsansat, der altid var bange for alt."

De moralske gråzoner

Ad den vej leverer Khalifa en bidende kritik af en patriarkalsk struktur, hvor det hele samler sig omkring den afdøde far. Som lærer kunne han samtlige syriske landsbyer på fingrene, og han kunne på en studs angive, hvor højt hver enkelt af dem lå over havets overflade. Men på et tidspunkt under rejsen undrer en af de tre sig over, hvordan den afholdte lærer altid var venlig over for sine elever, mens han optrådte med stor brutalitet over for sin egen familie.

Dette giver sig til kende ved historien om faderens søster, Leila. For år tilbage havde familien presset hende til at gifte sig med en mand, som hun ikke ville vide af, og Abdellatif nægtede at hjælpe hende. Så på selve dagen klatrede Leila op på husets tag, hældte petroleum over sig selv, og satte ild til for øjnene af de forfærdede bryllupsgæster. Tragedien blev til et livslangt traume for faderen, og det var det, der i sidste ende fik ham til at sympatisere med oprøret mod regimet. Og som en slags bodsgang ønskede han derfor at blive begravet hjemme i landsbyen ved siden af den søster, han svigtede så eklatant i patriarkatets navn.

Det er alt dette, der får de tre søskende til at efterrationalisere. Fortællingen kommer til at handle mere om liv end om død, idet de i flere omgange indser det komplet meningsløse i deres desperate forehavende. De sætter livet på spil på grund af et lig – et lig, som symboliserer en patriarkalsk kultur, som i grunden ikke fortjener bedre end at blive efterladt i vejkanterne som føde for de vilde hunde.

Khaled Khalifa hører bestemt til i verdenslitteraturens tunge ende

Romanen er blevet sammenlignet med William Faulkners roman *As I Lay Dying* fra 1930. Den handler om familien Bundrens rejse med moderens lig gennem Mississippi for at opfylde hendes sidste ønske om at blive begravet i sin hjemby Jefferson. Khalifas grundstruktur er nok den samme, og der er ingen tvivl om, at han har læst sin Faulkner. Man kan også sige, at den halvt fiktive landsby Annabiya, som også optræder i en af hans tidligere romaner, kan betragtes som en syrisk pendant til Faulkners Yoknapatawpha County, hvor Jefferson er hovedbyen.

Sammenligningen er interessant og sætter i høj grad Khaled Khalifa i et bredere litterært perspektiv. Men skal man endelig ud i den slags, vil det måske være endnu mere nærliggende at sidestille ham med Graham Greene. Den britiske stormester gik nemlig bag om den ydre fortælling, hvor flere af hans romaner skildrer rejsen gennem et moralsk landskab. Man kunne pege på *The Quiet American* fra 1955, hvor Vietnamkrigen er det voldelige bagtæppe, men hvor det forstemmende tema er de moralske gråzoner, sammenbruddet af normer og mødet med et samfund, hvor de sædvanlige regler ikke længere fungerer.

Khaled Khalifa hører bestemt til i verdenslitteraturens tunge ende. Denne roman giver, som hans øvrige, et fængslende billede af at være på vej gennem en grotesk verden, hvor personer er fanget af omstændighederne og deres tidligere valg. Det er en dybfølt kritik af en ondskabsfuld kultur og et rædselsfuldt autoritært regime, og derfor kan man kun være taknemmelig over, at bogen nu også kan læses på dansk.

Læs mere af udlandsredaktør Hans Henrik Fafner.

Dagens udvalgte

Hans Henrik Fafner

Khaled Khalifa

patriarkat

Syrien

William Faulkner

HANS HENRIK FAFNER

Hans Henrik Fafner (f. 1957) er POV's udlandsredaktør. Han er journalist med fast base nord for Tel Aviv. Han har gennem de sidste 25 år – bl.a. som korrespondent for Dagbladet Information og sidenhen Weekendavisen – skrevet om Israel og Mellemøsten.

POV Overblik

Støt POV's arbejde som uafhængigt medie og modtag **POV Overblik** samt dagens udvalgte tophistorier alle hverdage, direkte i din postkasse.

- Et kritisk nyhedsoverblik fra ind- og udland
- Indsigt baseret på selvstændig research
- Dagens tophistorier fra POV International
- I din indbakke **alle hverdage** kl. 12.00
- Betal med **MobilePay**

For kun 25 kr. om måneden giver du POV International mulighed for at bringe uafhængig kvalitetsjournalistik.